

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

PLINIO APULEYO MENDOZA

GABO

SCRISORI ȘI AMINTIRI

Traducere din limba spaniolă
Tudora Șandru Mehedinți

PROLOG

Păstrez din Paris o imagine fugitivă care mă răsplătește pentru toată foamea îndurată pe vremea aceea. Fusese o noapte foarte lungă, fiindcă n-aveam unde să dorm, și mi-o petrecusem moțâind pe bănci, dezmorțindu-mă la căldura providențială a grătarelor de la metrou, ferindu-mă de polițiștii care mă luau la bătaie pentru că mă confundau cu un algerian. Pe neașteptate, în zori, am avut impresia că orice urmă de viață pierise, mirosul de conopidă fiartă dispăruse, Sena se oprise, și eu eram singura ființă vie în ceața luminoasă a unei zile tomnatice de marți, într-un oraș pustiu. Atunci s-a întâmplat: pe când traversam podul Saint-Michel, am auzit pașii cuiva care venea din sens opus, am simțit că e un bărbat, am zărit prin ceață haina neagră, mâinile în buzunare, părul proaspăt pieptănat și, în momentul în care ne-am încrucișat pe pod, i-am văzut o fracțiune de secundă fața osoasă și palidă: plângea.

Acel García Márquez sărac și încă necunoscut, nevoit să doarmă pe băncile vreunui parc, așa cum ne-a descris el însuși, apare și în paginile acestei cărți. E același Gabo pe care l-am cunoscut într-o cafenea din Bogotá, când el

Respect pentru autorii și creații

n-avea decât douăzeci de ani, și eu cu cinci mai puțin; același pe care l-am întâlnit la Paris în anii '50, trăind ca buni prieteni o aventură similară prin mansarde, baruri și cafenele din Cartierul Latin; același care a călătorit cu mine prin țările comuniste (amândoi mânați de un vis veșnic înșelător), înainte de a ne întoarce în America hispanică pentru a ne croi drum ca ziariști la Caracas, Bogotá sau Havana. Împărtășind aceeași devoțiune pentru literatură, îl vedeam cum răpea somnului ceasuri întregi pentru a scrie povestiri sau romane. Îmi arăta întotdeauna manuscritele. Este acel Gabo necunoscut, pe care ni-l amintim noi, prietenii cei mai apropiați și mai vechi.

Cu învoirea lui Rodrigo, băiatul lui și finul meu, am inclus câteva scrisori privitoare la ceea ce tocmai scria, pe care Gabo mi le trimitea din Mexic. Era încă departe de a ajunge celebru. De fapt, celebritatea i s-a părut incomodă. „Mă stânjenește – mi-a spus odată –, faima mă intimidează, iar consacrarea mi se pare că seamănă mult cu moartea.“ Cu aceeași franchețe avea să se îndepărteze de miturile și parabolele pe care criticii aveau să le invoce referitor la *Un veac de singurătate*. Nu, nu căuta să plăsmuiască alegorii ale omenirii. Scopul lui, mi-a spus când a terminat de scris cartea, era mult mai modest și mai simplu: „Am vrut doar să las o mărturie poetică și plină de înțelegere despre lumea copilăriei mele, petrecute într-o casă mare și tristă, cu o soră care mânca pământ și o bu-nică oarbă care ghicea viitorul în apa stătută și nenumărate rude numite toate la fel, care n-au făcut niciodată deosebirea între fericire și demență și nu și-au pierdut în veci candoarea. Este ceea ce înțeleg eu printr-un lung

poem al vieții de zi cu zi“. Da, aceasta este, mai presus de orice, *Un veac de singurătate*.

Nu știu când mi-a venit ideea – poate ar trebui să spun când am simțit nevoia – de a scrie această carte. O vedeam ca pe ceva mai mult decât o evocare, poate ca pe o reconstituire a experiențelor ce nu puteau fi uitate. Cum amintirile au adesea rapida volatilitate a fluturilor, m-am gândit că, luând-o pe urmele impresionistilor, trebuie să mă îndepărtez de orice fel de construcție clasică, rigidă, și să tai frazele cu salturi pe pagină care să redea mai intens, precum trăsăturile de penel impresioniste, un moment trăit. Le-am păstrat întocmai, și-l vor surprinde de bună seamă pe cititor.

Iar ca încheiere a acestei cărți, am descris apogeul triumfal al tainicei aventuri literare anticipate de Gabo de-a lungul anilor săi cei mai dificili: Premiul Nobel pentru Literatură. Noi, prietenii lui cei mai apropiați, l-am trăit împreună cu el. Nouă ne-a produs o mare fericire. Iar lui, cum vor vedea cititorii când vor ajunge la sfârșitul cărții, o mare teamă.

1

Unde ne-am cunoscut? Într-o cafenea, acum o groază de vreme, pe când Bogotá era încă un oraș cu dimineți înghețate, cu tramvaie domoale și dangăt profund de clopote, cu dricuri trase de cai percheron¹ și conduse de vizitii cu livrea și joben.

El trebuie să fi avut vreo douăzeci de ani și eu aveam șaisprezece.

A fost o întâlnire rapidă și întâmplătoare, ce nu lăsa să se întrevadă niciun fel de prietenie între două ființe atât de diferite: un băiat timid, cu ochelari, crescut de mătuși îmbrăcate mereu în negru, în case veșnic glaciale, sub un cer care la orice oră părea că amenință cu ploaia, și un băiat de pe coastă care crescuse, trăise și păcătuisese în atmosfera arzătoare a mlaștinilor și a plantațiilor bananiere, la peste treizeci de grade la umbră, ascultând țârâitul cosașilor în miezul torid al zilei și al greierilor pe timp de noapte.

Cafeneaua în care l-am cunoscut, ca toate de pe vremea aceea din Bogotá, era o peșteră întunecoasă, otrăvită de un miros rânced și de fum de țigară, înșesată de studenți și slujbași care petreceau ore în șir așezați la aceeași masă.

¹ Rasă de cai de povară, originară din valea râului Huisine, din vestul Franței, parte a provinciei Perche, de la care își ia numele. (n.red.)

Sunt cu un prieten, Luis Villar Borda, student în primul an la Drept, când cineva îl salută zgomotos de departe.

– Hei, dom'le avocat Villar Borda, ce mai faci?

Și imediat, croindu-și drum printre mesele arhipline, vibrând pe deasupra roiului funerar de costume și pălării negre, ne surprinde fulgerul unui costum tropical, de culoare crem, cu umerii largi și ajustat pe șolduri, un costum incredibil, care ar fi impus un fundal cu palmieri și poate niște maracase în mâinile celui care îl poartă cu atâta dezinvoltură,

un băiat slăbuț, vesel, iute ca un jucător de baseball sau ca un cântăreț de rumbe.

Fără să ceară voie nimănui, cel abia sosit se așază la masa noastră. Înfățișarea lui e neglijentă. Are o cămașă cu gulер murdar, o mustață inspirată, liniară, e palid la față ca un bolnav de malarie. Costumul de cântăreț de rumbe pare că-i plutește pe oase.

Locuitor de pe coastă, îmi zic. Unul dintre numeroșii studenți veniți de pe coasta Mării Caraibilor, care își petrece viața prin pensiuni, cârciumi și case de amanet.

Villar mă prezintă. Lansând cuvintele impetuos, de parc-ar fi mingi de baseball, tipul mă surprinde cu un neașteptat:

– Hei, dom'le avocat Mendoza, cum merge treaba cu prozele alea lirice?

Simt că mă înroșesc până la rădăcina părului. Prozele lirice de care vorbește, scrise în taină, cum scrie un licean sonete de dragoste, fuseseră publicate de tatăl meu, cu o ușurință condannabilă, în *Sábado*, un săptămânal de mare circulație al cărui director era. Inspirate de teme cum

Rea fi melancolia asfințitului în savana de lângă Bogotá, prefer acum să cred că au trecut neobservate.

Dar tipul acela venit de pe coastă pare că le-a citit. Nu știu ce să-i răspund. Din fericire, atenția lui se îndreaptă pe neașteptate spre chelneriță, o fată ciufulită, cu buzele vopsite în roșu aprins, care se apropie de masă și îl întreabă ce vrea să comande.

Tipul o învăluie într-o privire umedă, lină și nerușinată, o privire care-i măsoară bustul și șoldurile.

– Adu-mi un roșu! spune, fără să-și ia ochii de la ea.

Apoi, brusc, coborând tonul până îl preface într-o șoaptă complice:

– Diseară?

Fata s-a apucat să strângă sticle și pahare de pe masa noastră; face o mutră plictisită.

– Te aștept diseară? insistă celălalt, mereu în șoaptă, în vreme ce, ca din întâmplare, mâna-i ușoară ca o porumbiță se așază pe fundul ei.

– Ține-ți mâinile acasă! protestează fata, ferindu-se încruntată.

Nou-venitul se uită la ea cum se îndepărtează, cu o privire indolentă, presărată cu intenții necuviincioase, cântărindu-i pulpele și legănarea șoldurilor. Gânduri tulburi îi copleșesc fruntea când se întoarce spre noi.

– Trebuie că-i la ciclu... oftează în cele din urmă.

Prietenul meu îl cercetează cu ochi pătrunzători, râzând. Bogotan sadea, felul de a fi al celor de pe coastă îl amuză cum nu se mai poate.

Eu, în schimb, încep să-l văd pe tip cu un soi de groază. Am auzit spunându-se că tipii de acolo se procopsesc

cu boli venerice de parcă ar fi un guturai și că, pe me-
leagurile lor, fac amor cu măgărițele

(și în caz că n-au, cu găinile).

În ce mă privește, sunt un puritan de șaisprezece ani,
cu libidoul sufocat de-a binelea, ceea ce mă face să fiu
înclinat spre amoruri triste, fără speranță, pentru femei
ca Ingrid Bergman, Vivien Leigh sau Maureen O'Hara,
pe care le văd râzând, vibrând, sărutând alți bărbați pe
ecranele de cinema de la Metro, duminica după-amiaza.
Niciodată nu mi s-ar fi năzărit să pun mâna pe fundul
unei chelnerițe.

Când tipul de pe coastă dispăre la fel de brusc, rapid și
voios cum a venit, fără a-și plăti cafeaua, Villar îmi explică
cine e.

– *El Espectador* i-a publicat două povestiri. Se numește
García Márquez, dar în universitate i se spune Gabito.
E un tip cu totul deosebit. Masochist.

N-am auzit bine.

– Comunist?

– Nu, frate, masochist.

– Ce-i chestia asta?

– Masochist, un om căruia îi place să sufere.

– Păi mie mi s-a părut un tip mai curând bășcălios.

– E un masochist tipic. Într-o zi își face apariția la uni-
versitate zicând că are sifilis. Altă dată vorbește de tuber-
culoză. Se îmbată, nu se prezintă la examene, îl prind
zorile prin bordeluri.

Taciturn, Villar contemplă fumul țigării pe care tocmai
a aprins-o. Tonul lui e al unui medic care dă un diagnos-
tic sever, fără leac.

Respe Păcat, are talent. Dar e un caz cu totul și cu totul fără speranță.

Mulți ani mai târziu,

fiind prieten la cataramă cu acest caz fără speranță, aveam să cunosc circumstanțele dificile ale vieții lui de student și ale sosirii lui la Bogotá.

Pot să mi-l imaginez pe băiatul speriat care, cu câțiva ani înainte de prima noastră întâlnire, s-a dat jos din tren verde la față de frig și înfășurat grijuliu într-un șal de lână, având în minte impresiile acelei prime călătorii atât de lungi spre capitală:

zumzetul vechiului vapor cu zbatuiri care îl purtase de pe coastă în josul fluviului; fulguranta reverberație a apelor Magdalenei extinzându-se spre malurile toride de unde răzbătea la răstimpuri larva maimuțelor; trenul care urcase pufăind ostenit coasta unei cordiliere în ceață, pentru a-l aduce pe neașteptate

în crepusculul unui oraș înghețat,

cu tramvaie înțesate de bărbați îmbrăcați ca de înmormântare, cu lumini galbene ce se aprindeau treptat pe străzi, în timp ce vechile mănăstiri coloniale băteau clopotele, chemând la rugăciune.

În taxiul cu care îl aducea tutorele lui, cazul fără speranță, copil pe atunci, a izbucnit în plâns. Nu văzuse niciodată ceva atât de sinistru.

Pot să-mi imaginez orașul acela unde a fost condus apoi, Zipaquirá, și liceul, un fel de mănăstire, mirosul sepulcral al galeriilor, clopotele bătând ora în aerul lugubru al zonelor înalte;

duminicile în care, nefind în stare să facă față tristeții locului, atât de departe de lumea sa strălucitoare din Caraibe, rămânea singur în bibliotecă, citind romane de Salgari sau Jules Verne.

Pot să-mi imaginez și după-amiezile sale de duminică la Bogotá, după mai mulți ani, când, student la Drept și locuind într-o pensiune de pe vechea stradă Florián, citea o carte după alta, așezat într-un tramvai ce străbătea orașul din sud în nord,

apoi din nord în sud.

Pe când tramvaiul înainta agale în însorita după-amiază de duminică, pe străzile pe care mulțimile aglomerate de pe stadionul de fotbal sau de la coridă le lăsaseră pustii, cazul fără speranță (avea să-mi povestească episodul de multe ori), la cei optsprezece ani ai lui, chinuți deangoase și frustrări arzătoare, avea impresia că este singur în orașul acela

fără o femeie cu care să se culce,

fără bani ca să se ducă la cinema sau la coridă,

singurul care nu putea bea o bere, singurul fără prieteni și fără familie.

Pentru a se apăra de lumea aceea de bărbați sumbri de pe înaltul podiș andin, de acei *cachacos*¹ cu maniere pedante, care-l priveau zâmbind disprețuitor, cazul fără speranță se purta cu dezinvoltura celor de pe meleagurile lui. Intra în cafenele, saluta în gura mare, se așeza la o masă fără a cere voie nimănui și, dacă putea, încerca să-și aranjeze o întâlnire nocturnă

cu chelnerița.

¹ Poreclă dată de cei de pe coastă locuitorilor zonelor înalte (n.tr.)

Resp. Totuși, în fond, era un timid; un solitar, care-l prefera pe Kafka tratatelor de Drept și scria în taină povești în camera lui de pensiune, povești care vorbeau de satul lui din zona bananieră, de cormorani în zori de zi și de trenuri galbene.

Ce mai, băiatul acela de pe coastă, cu costumul lui de cântăreț de rumbe și pantofi galbeni ca parformatul fruct *guayaba*, îmi era frate. Însă eu nu puteam să ghicesc pe atunci.

L-am văzut iar, câțiva ani mai târziu, fotografiat într-un ziar columbian, cu prilejul apariției primului său roman, *Vijelia*.

Renunțase, se pare, la costumele tropicale. Acum era îmbrăcat în negru, un negru sever, modest, purta o cravată cu nod larg și triunghiular și, când stătea picior peste picior, cum făcea în fotografie, lăsa la vedere niște șosete scurte.

Avea corectitudinea meritorie a unui funcționar de bancă, a unui grefier sau a reporterului care era pe atunci.

Puteai ghici în fotografie mătreța, degetele pătate de nicotină, pachetul ieftin de țigări cu tutun negru de lângă mașina de scris.

Aspectul lui și titlul cărții m-au făcut să mă gândesc în primul moment la unul dintre romancierii aceia de duzină veniți de pe coasta Caraibilor, care scriau pe atunci cărți pline de mulatre, de sticle de rom și de înjurături, cu dialoguri imposibile, atât de intensă le era strădania de a transcrie cuvintele așa cum le pronunțau protagoniștii.

Vijelia mi-a fost trimisă de un prieten la Paris, unde mă aflam la studii. „Firește – îmi spunea, cu exagerările

Respect pentru țările noastre -, aici este vorba de un Proust columbian.“

„Nu, nu e un urmaș al lui Proust. E un urmaș al lui Faulkner“, mi-am zis, după ce am citit cartea.

La foarte scurt timp după ce citisem *Vijelia*, autorul ei a apărut la Paris.

Ne-am întâlnit într-o cafenea din Cartierul Latin. Era o după-amiază cețoasă de iarnă, la sfârșitul anului 1955, și impresia pe care mi-a produs-o n-a fost bună.

Nu mai părea acum flăcăul neastâmpărat și ușuratic pe care-l cunoscusem cu ani în urmă. Acum făcea pe grozavul. Într-o scurtă de culoarea cămillei, cu ciucuri de piele, bându-și berea care-i lăsa urme de spumă pe mustață, avea un aer de superioritate distantă. Privirea-i ațintită asupra paharului sau a fumului de țigară era străină cu desăvârșire de studenții columbieni așezați în jur.

Vorbea fără chef despre călătoria lui la Geneva, în calitate de corespondent al ziarului *El Espectador*, și despre conferința la vârf care avusese loc acolo, cu participarea americanilor și a sovieticilor. Nimic din toate astea nu ne-a impresionat prea mult. Dar el părea mai mândru de această misiune decât de succesul primului său roman.

Eu eram cu doi prieteni care citiseră și ei *Vijelia*. Ambii iubitori de literatură, doreau să vorbească despre carte cu autorul.

Unul din ei, un om extrem de distrat, s-a apucat să vorbească despre carte pe nepusă masă, fără să vină vorba. *Vijelia*, a spus, scoțându-și din gură pipa, fusese influențată excesiv de Faulkner. Tehnica monologurilor alternative era aceeași ca în *Pe patul de moarte*.

Re: La rândul meu, am făcut simpla observație că un capitol din carte era de prisos.

Am simțit că privirea lui García Márquez se întorcea spre mine, surprinsă.

– Care? m-a întrebat.

– Cel cu cei trei băieți care se duc la râu.

L-am văzut clipind. Era de acord cu mine? Mi s-a părut că da: capitolul respectiv era introdus cu măiestrie în monologul unui personaj. Faptul că cineva văzuse punctele de sutură ale aceluia transplant literar îl puneă pentru prima oară în gardă.

– Nimeni nu mi-a spus asta în Columbia, a zis în cele din urmă.

Nu era un reproș, ci o recunoaștere. De atunci, cred, am fost destinat să fiu unul dintre primii cititori ai manuscriselor lui.

Era seara de Crăciun, îmi amintesc. Crăciunul anului 1955.

García Márquez sosise de curând la Paris; era singur, pierdut în orașul acela plin de ceață, de frig, de lumini. Astfel încât, în ciuda proastei lui dispoziții, l-am dus în seara aceea în casa unui arhitect columbian, prieten de-al nostru, Hernán Vieco, și a soției lui, Juana, pe Rue Guénégaud. Mai precis, la numărul 17 de pe Rue Guénégaud. E un loc de care viața noastră de studenți în Paris a rămas pentru totdeauna legată.

Astăzi,

după atâția ani,

ceva se întâmplă cu mine când trec pe acolo, pe strada îngustă cu galerii și magazine unde se vând totemuri și salbe africane, și mă opresc la numărul 17.